

ARAŞTIRMA / RESEARCH ARTICLE

Hemşirelerin Hasta Hakları Konusunda Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Assessing Nurses Level of Knowledge in Regards To Patient Rights and a Sample Practice

Mahperi Kavak¹, Şahannur Çoşkunçelebi², Müjgan Taşova Değerli³, Ali Bozkuş⁴

¹Dr. Lütfi Kırdar Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Enfeksiyon Kontrol Komitesi, İstanbul, Türkiye

²İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi, Sağlık Bakım Hizmetleri Müdür Yardımcısı, İstanbul, Türkiye

³Kartal Yavuz Selim Devlet Hastanesi, Sağlık Bakım Hizmetleri Müdür Yardımcısı, İstanbul, Türkiye

⁴Dr. Lütfi Kırdar Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Acil Servis, İstanbul, Türkiye

Özet:

Bu çalışmada hemşirelerin hasta hakları konusunda bilgi düzeyinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini Bir Eğitim ve Araştırma Hastanesinde hemşire olarak görev yapan 127 hemşire oluşturdu. Veriler sosyodemografik özellikler, mesleki özellikler, Hasta hakları ile ilgili görüşleri içeren toplam 19 sorudan oluşan anket formu ile toplandı.

Araştırmaya katılan hemşirelerin çoğunluğunun kadın olduğu, ön lisans mezunu oldukları, yaş ortalamalarının 33,69 olduğu ve hasta hakları konusunda bilgilerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Hemşirelerin bilgi düzeylerini ölçmek üzere çeşitli ölçeklerden yararlanılarak "hastanın sağlık hizmetinden faydalanma hakkı, bilgi alma hakkı, korunma hakkı, hasta rızası ve tıbbi araştırmalarda rıza" faktörleri tespit edildi.

Hemşirelerin hasta hakları konusunda bilgi düzeylerini ölçmek için istatistiksel olarak "Faktör analizi, Korelasyon, Anova analizi, Scheffe testi ve T Testi analiz" yöntemleri kullanıldı. Yapılan analizler sonucu belirlenen 5 faktörün kendi içlerinde birbirleriyle pozitif yönlü bir ilişkiye sahip oldukları görüldü.

Abstract:

This study is aimed to evaluate the knowledge about patients' rights in nurses. Samples are collected from 127 nurses who are working at One Training and Research Hospital.

Datas are collected with a survey that is including 19 questions about socio-demographic and occupational properties thoughts about patient rights assurance practises.

Most of the participants are female which are graduated degree, average ages of 33, 69 and have some information about patients' rights. In order to evaluate the knowledge of nurses different type of criterion was used for factors patients rights to receive health care, taking information, patient safety rights, informed consent and patients approval to clinical researchs.

Factor analysis, correlation, ANOVA analysis, Scheffe Test and T Test analysis are used for statistically analysis to measure nurses' knowledge level regarding patient's rights. As a result of analysis of 5 factors in their own internal relationship with each other that has seen positive way.

Anahtar Kelimeler:

Hak, Hemşirelik, Hastane, Hasta Hakları

Key Words:

Rights, Hospital, Nurse, Patient Rights

Sorumlu yazar/

Corresponding author:

Mahperi Kavak,

Dr. Lütfi Kırdar Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi,

Enfeksiyon Kontrol Komitesi, İstanbul, Türkiye

GİRİŞ

Bu çalışmada; hemşirelerin hasta hakları konusunda bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi, sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin getirilmesi amaçlanmıştır.

Hak sözcüğü, "hukuka uygunluk, adalet; hukukun, adaletin gerektirdiği ve birine ayırdığı şey" diye tanımlanmaktadır. Hasta hakları, esasta insan haklarının sağlık bakım hizmetlerine uygulanmasıdır. Başka bir deyişle sağlık hakkını kullanan kişilerin insan haklarına uygun koşullarda hizmet almalarını amaçlayan haklardır.

İnsan hakları tarihi, uzun ve özverili bir geçmişe sahiptir. Adım adım gerçekleşen gelişmelerin ürünüdür. İnsan haklarındaki gelişme, "olması gereken" hakların, "olanlara" dönüşmeye, yani yazılı ulusal ve uluslararası hukuka girerek güvenceye alınmasıyla, devam etmektedir. Sağlık hakkı ve ona ilişkin olarak hasta hakları, insan haklarının ikinci aşamasında devreye girmiş, üçüncü aşamasında ise ayrıntılı olarak geliştirilmiştir.

Sağlık hakkı: Kişinin toplumun, devletten sağlığının korunmasını, gerektiğinde tedavi edilmesini, iyileştirilebilmesini isteyebilmesi ve

toplumun sağladığı imkânlardan faydalanabilmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Hasta hakları: Esas olarak insan hak ve değerlerinin sağlık hizmetlerine uygulanmasını ifade eden ve üçüncü kuşak insan hakları arasında sayılan hakları da kapsamaktadır.

Hasta hakları esas olarak altı başlık halinde incelenmektedir;

1. Tıbbi bakım alma hakkı
2. Bilgilendirilme
3. Onay
4. Mahremiyet ve özel hayata saygı
5. Tıbbi araştırmalarda hasta hakları
6. Başvuru

BİR EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ UYGULAMASI

Araştırmanın Amacı: hemşirelerin hasta hakları konusunda bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi.

Alt amaçlar: Hemşirelerin hasta hakları konusu ile ilgili görüşleri;

a) Mesleki yılına göre hasta hakları konusunda düşünceleri değişiyor mu?

b) Eğitim durumuna göre düşünceleri farklılaşmakta mıdır?

c) Hasta hakları ile ilgili düşüncelerin dağılımı nasıldır?

d) Hasta hakları ile ilgili ne kadar doğru bilgiye sahipler?

Verilerin Analizi

Demografik özellikler: Ankete katılanların demografik özellikleri aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan hemşirelerin cinsiyet dağılımı

Cinsiyet	n	%
Kadın	113	89,0
Erkek	14	11,0
Toplam	127	100,0

Araştırmaya katılan hemşirelerin %89'unun kadın, %11'inin erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Araştırmaya katılan hemşirelerin öğrenim durumu dağılımı

Öğrenim Durumu	n	%
Sağlık Meslek Lisesi	38	29,9
Ön lisans	51	40,2
Lisans	32	25,2
Yüksek Lisans/ Doktora	6	4,7
Toplam	127	100,0

Araştırmaya katılan hemşirelerin %40,2'sinin Ön lisans, %29,9'unun Sağlık Meslek Lisesi, %25,2'sinin Lisans, %4,7'sinin ise Yüksek lisans/Doktora mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Araştırmaya katılan hemşirelerin hasta haklarına yönelik herhangi bir eğitim programına katılımına göre dağılımı

Eğitim programına katılım durumu	n	%
Evet	59	47,2
Hayır	66	52,8
Toplam	125	100,0
Cevapsız	2	

Araştırmaya katılan hemşirelerin %52,8'inin hasta haklarına yönelik herhangi bir eğitim programına katılmadığı görülmektedir.

Tablo 4: Araştırmaya katılan hemşirelerin hasta hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olma durumuna göre dağılımı

Hasta hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olma durumu	n	%
Evet	81	64,3
Hayır	45	35,7
Toplam	126	100,0
Cevapsız	1	

Araştırmaya katılan hemşirelerin %64,3'ünün hasta hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan hemşirelerin yaş ortalaması 33,69±6,56 ve çalışma yılı ortalaması 13,06±8,30'dır.

Araştırmaya katılan hemşirelerin yaş gruplarına göre alt boyut ortalamalarının Anova testi sonuçları incelendiğinde Bilgi Alma Hakkı, Korunma Hakkı, Hasta Rızası ve Tıbbi Araştırmalarda Rıza alt boyutlarında hemşirelerin puan ortalamaları arasında

istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Faydalanma Hakkı alt boyutunda ise hemşirelerin yaş gruplarına göre puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Faydalanma Hakkı alt boyutunda ortaya çıkan farklılığın hangi yaş grubuna dahil hemşirelerden kaynaklandığı belirlemek üzere yapılan Scheffe testi sonucuna göre, 29 yaş ve altı yaş grubundaki hemşirelerin puan ortalamaları ile 30-39 yaş grubundaki hemşirelerin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Araştırmaya katılan hemşirelerin öğrenim durumuna göre alt boyut ortalamalarının Anova testi

sonuçları incelendiğinde Faydalanma Hakkı, Bilgi Alma Hakkı, Korunma Hakkı ve Tıbbi Araştırmalarda Rıza alt boyutlarında hemşirelerin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Hasta Rızası alt boyutunda ise hemşirelerin öğrenim durumuna göre puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Hasta Rızası alt boyutunda ortaya çıkan farklılığın hangi öğrenim grubuna dâhil hemşirelerden kaynaklandığı belirlemek üzere yapılan Scheffe testi sonucuna göre, Sağlık Meslek Lisesi mezunlarının puan ortalamaları ile Ön lisans mezunu hemşirelerin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Tablo 5. Araştırmaya katılan hemşirelerin yaş gruplarına göre alt boyut puan ortalamalarının Anova ve Scheffe testi sonuçları

Alt Boyutlar		Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kareler	F	P
Faydalanma Hakkı	Gruplar arası	3,320	2	1,660	3,893	0,02
	Grup içi	52,874	124	0,426		
	Toplam	56,194	126			
Bilgi Alma Hakkı	Gruplar arası	3,419	2	1,709	3,010	0,05
	Grup içi	70,420	124	0,568		
	Toplam	73,39	126			
Korunma Hakkı	Gruplar arası	0,732	2	0,371	1,003	0,370
	Grup içi	45,862	124	0,370		
	Toplam	46,604	126			
Hasta Rızası	Gruplar arası	1,921	2	0,961	1,259	0,287
	Grup içi	94,591	124	0,763		
	Toplam	96,512	126			
Tıbbi Araştırmalarda Rıza	Gruplar arası	0,202	2	0,101	0,256	0,775
	Grup içi	48,876	124	0,394		
	Toplam	49,078	126			

Tablo 6. Faydalanma Hakkı alt boyutunda ortaya çıkan farklılığın hangi yaş grubuna dahil hemşirelerden kaynaklandığı belirlemek üzere yapılan Scheffe testi sonucu

Alt Boyut	Yaş grupları	Yaş grupları	Ortalamalar Farkı	P
Faydalanma Hakkı	29-	30-39	0,3785	0,023
		40+	0,2387	0,348
	30-39	29-	-0,3785	0,023
		40+	-0,1398	0,644
	40+	29-	-0,2387	0,348
		30-39	0,1398	0,644

Tablo 7. Araştırmaya katılan hemşirelerin öğrenim durumuna göre alt boyut puan ortalamalarının Anova ve Scheffe testi sonuçları

Alt Boyutlar		Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kareler	F	p
Faydalanma Hakkı	Gruplar arası	2,129	3	0,710	1,614	0,190
	Grup içi	54,066	123	0,440		
	Toplam	56,194	126			
Bilgi Alma Hakkı	Gruplar arası	5,312	3	1,771	3,178	0,057
	Grup içi	68,527	123	0,557		
	Toplam	73,839	126			
Alt Boyutlar		Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kareler	F	p
Korunma Hakkı	Gruplar arası	1,034	3	0,345	0,931	0,428
	Grup içi	45,570	123	0,370		
	Toplam	46,604	126			
Hasta Rızası	Gruplar arası	9,045	3	3,015	4,240	0,007
	Grup içi	87,467	123	0,711		
	Toplam	96,512	126			
Tıbbi Araştırmalarda Rıza	Gruplar arası	1,425	3	0,475	1,226	0,303
	Grup içi	47,653	123	0,387		
	Toplam	49,078	126			

Tablo 8. Hasta Rızası alt boyutunda ortaya çıkan farklılığın hangi öğrenim grubuna dâhil hemşirelerden kaynaklandığı belirlemek üzere yapılan Scheffe testi sonucuna

Alt Boyut	Öğrenim Durumu	Öğrenim Durumu	Ortalamalar Farkı	P	
HASTA RIZASI	Sağlık Meslek Lisesi	Ön lisans	0,5142	0,049	
		Lisans	0,1086	0,962	
		Yüksek lisans/doktora	-0,4123	0,744	
	Ön lisans	Sağlık meslek lisesi	-0,5142	0,049	
		Lisans	-0,4056	0,214	
		Yüksek lisans/doktora	-0,9265	0,096	
	Lisans	Sağlık meslek lisesi			
		Ön lisans			
		Yüksek lisans/doktora			
	Yüksek lisans/doktora	Sağlık meslek lisesi			
		Ön lisans			
		Lisans			

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada cevaplanmak istenilen “Hemşirelerin Hasta Hakları Konusunda Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi” gerçek hayatta Bir Eğitim ve Araştırma Hastanesinde uygulanan anketlerin analizleriyle açıklanmaya çalışıldı. Bu konuyla ilgili elde edilen veriler farklı istatistik programlarıyla test edildi.

Çalışmada Hemşirelerin Hasta Hakları Konusunda Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi ile ilişkin 5 faktör ele alındı. Bu faktörlerden birincisi hastaların sağlık hizmetinden faydalanma hakkı, bilgi alma hakkı, korunma hakkı, rıza hakkı, tıbbi araştırma hakkı açısından değerlendirildi.

Hasta rızası alt boyutu faktöründe hemşirelerin öğrenim durumuna göre puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık tespit edilmiştir. Hasta rızası alt boyutunda ortaya çıkan farklılık sağlık

Meslek Lisesi mezunları ile Önlisans mezunu hemşireler arasında fark olduğu tespit edildi. Sağlık Meslek Lisesi Mezunları hemşirelerin hasta rızası konusunda bilgi düzeylerinin anlamlı olarak daha iyi yönde olduğu tespit edildi.

Çalışmada hasta rızası alt boyutunda cinsiyet durumuna göre değerlendirildiğinde ise erkek hemşirelerin kadın hemşirelere oranla bilgi düzeylerinin anlamlı olarak daha iyi olduğu tespit edildi.

Çalışmada diğer bir faktör olan faydalanma hakkı alt boyutunda incelendiğinde ise, hemşirelerin yaş gruplarına göre puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edildi. 29 yaş ve altı hemşirelerin, 30–39 yaş grubundaki hemşirelere oranla sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı konusunda bilgi düzeylerinin daha iyi olduğu tespit edildi.

Sonuç olarak hastanelerde hemşirelerin eğitim durumları yükseldikçe hasta hakları konusunda farkındalıklarının arttığı tespit edildi. Hemşirelerin cinsiyetleri bilgi düzeylerini etkilemektedir. Hemşirelerin hasta haklarının hukuki boyutunu, resmi olarak var olan yönetmelik, yönerge, usul ve esaslar hakkında araştırma yapmaları çalışma hayatlarını daha kolaylaştıracaktır. Hasta hakları konusunda bilgi sahibi olmak hasta ve sağlık çalışanı arasında var olan önyargıları yok ederek, daha sağlıklı, huzurlu olarak hizmet alma ve hizmet verme işleminin gerçekleşmesini sağlar.

Hastanelerde hasta hakları ile ilgili çalışan personelin eğitimine ağırlık verilmesi. Yeni işe başlayan personele oryantasyon eğitimlerinde hasta hakları ile ilgili eğitimlere de yer verilmesi gerekmektedir.

Sağlık personeli hasta hakları konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip olmasına rağmen hasta sayısının fazla olması, çalışan sayısının az olması, imkânlarının kısıtlı olması, yasal prosedürler vb nedenleriyle hasta hakları ile ilgili ihlaller yaşanmaktadır.

KAYNAKLAR

- 1 AKDUR. R.—Çağımızda Hast-Sağlık Çalışanları Gelişimleri ve Hasta Hakları —Türkiye Klinikleri Tıbbi Etik Dergisi. Ankara: Hekimler Birliği Yayını, Cilt 5, 1997.
- 2 ELÇİĞÖĞLU, Ö. ğ. —Hasta Hakları Açısından Hekimlik Sırrı. II Türkiye Klinikleri Tıbbi Etik Dergisi. Ankara: Hekimler Birliği Yayını, 1997.
- 3 OĞUZ, N. Y. —Hasta Hakları Alanındaki Gelişmeler ve Değişen Değerler. II Türkiye Klinikleri Tıbbi Etik Dergisi. Ankara: Hekimler Birliği Yayını, Cilt 5, 1997.
- 4 ÖZLÜ, T. 2003. Hekiminizi Nasıl Alırdınız? , 1.Baskı Kaktüs Yayınları (2003,s:112.113.119–122,138–149.)
- 5 ÖZLÜ, Tefik —Bilgilenme Hakkınızı Kullandınız mı? II <http://sbu.saglik.gov.tr/hastahaklari/> yayin.htm, Hasta Haklar
- 6 ÖZLÜ, T. -Hasta hakları hakkınız var çünkü hastasınız- Timaç yayınları(2005,s.45– 52,241–247,265–281)
- 7 Resmi Gazete Tar.: 01.08.1998 Resmi Gazete No : 23420Hasta Hakları Yönetmeliği
- 8 SERT, G.2004 Hasta Hakları: Uluslararası Bildirgeler ve Tıp Etiği Çerçevesinde, 1.Baskı Babil Yayınları, İstanbul(2004,s.68–80,89.106–175.287.299–321.327–331)
- 9 SÜTLAĞ, M.2000 -Hasta ve hasta yakını hakları- Chivi yazıları Yayınevi(2000 s,65– 68,116–120,213–223)
- 10 VURAL, G. —Hasta Hakları. II. Kriz Dergisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını 3 (1 – 2), Bahar – Güz 1995.
- 11 GÜNAYDIN, Hasan —Hasta Hakları Günü Etkinlikler [www.hayad.org.tr/component/option,com/limitstart,2009](http://www.hayad.org.tr/component?option=com/limitstart,2009)
- 12 KARLIKAYA, Esin Hasta Hakkı Kavramı, Düşünsel Temelleri, Baçlıca Hak ve Sorumlulukları 2007. <http://www.biyoetik.org.tr/mevzuat/Uluslararası/DTB/Ams/terdam.htm>.
- 13 KAYMAKÇI Mehmet 2009 —Hasta Hakları ve Sorumlulukları II <http://sbu.saglik.gov.tr/hastahaklari/yayin.htm>
- 14 Mail gazete Bilgi bankası-insan Hakları Bildirisi —<http://www.mailgazete.com/bilgibank/bilgibank4.html>